

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обов'язковими умовами забезпечення стабільного економічного зростання в Україні є активізація інвестиційних процесів, докорінна модернізація технологічної бази національного виробництва, впровадження сучасних технологій. Безперервне загострення конкуренції на внутрішньому і зовнішніх ринках, ускладнення споживчих вимог покупців, глобалізація економічних відносин, прискорення науково-технічного прогресу обумовлюють необхідність активізації інноваційної діяльності як основи забезпечення якісно нового рівня господарської діяльності.

Актуальність теми. Закономірності інноваційного розвитку підприємства досліджувалися у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як І. Ансофф, Й. Шумпетер, А. Чандлер, В. Гєєць, М. Туган-Барановський, Л. Канторович, Р. Нельсон, Н. Нурєєв, С. Уінтер, Б. Санто та ін. Питання організації та управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства розглядалися у роботах І. Бланка, М. Віленського, В. Гриньової, В. Диканя, М. Ігошина, А. Круглікова, В. Кудашова, В. Ландика, В. Пономаренко, Б. Твісса, Л. Української, Р. Фатхуддінова, та ін.

В сучасних наукових дослідженнях змістовно обґрунтовано необхідність використання стратегічного підходу до планування інноваційної діяльності підприємства. Проте деякі важливі аспекти формування та розвитку методичної основи організації інноваційної діяльності в умовах структурно-інноваційних трансформацій економіки не дістали належного висвітлення. Насамперед це стосується дослідження питань формування стратегії інноваційної діяльності підприємства, реструктуризації організації та управління виробничою діяльністю. Значення і актуальність даних питань обумовили вибір теми та постановку мети дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження відповідає плану науково-дослідних робіт кафедри економіки, організації і управління підприємством Української державної академії залізничного транспорту м. Харкова за темою: «Підпрограма «Залучення об'єктів підприємницької діяльності в сферу обслуговування транспортних коридорів» до Національної програми «Сприяння розвитку малого підприємництва в Україні на 2003 р.», затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів від 16.11.2002 р. № 657-р (договір № 2-НП-07КК-1-2003 від 1.05.2003р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування структури системи планування інноваційного розвитку та розробка методичних основ стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства в умовах структурно-інноваційних трансформацій економіки.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні задачі:

дослідження соціально-економічної природи та визначення закономірностей процесу інноваційного розвитку підприємства в умовах ринкових відносин;

вивчення теоретичних засад планування інноваційного економічного розвитку підприємства;

визначення структури системи планування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства;

оцінка інноваційного потенціалу підприємств машинобудівної галузі промисловості України;

дослідження організаційно-економічних аспектів управління інноваційною діяльністю вітчизняних підприємств;

визначення концептуальних засад формування системи планування інноваційної діяльності підприємства;

розробка методичних рекомендацій щодо формування стратегії інноваційного розвитку підприємства.

Об'єкт дослідження – інноваційна діяльність підприємства в умовах структурно-інноваційної трансформації економіки України.

Предмет дослідження – форми та методи стратегічного планування інноваційного розвитку підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною й методологічною основою дисертації є фундаментальні положення менеджменту, закони України, постанови, рішення уряду з найважливіших питань організації і регулювання інноваційної діяльності підприємства в ринкових умовах. При постановці проблеми та аналізі існуючих підходів до її вирішення було використано наукову, економічну й довідкову літературу, твори провідних вітчизняних і зарубіжних економістів, періодичні економічні та фінансові видання України і країн СНД, звітні дані вітчизняних підприємств.

У дисертації використовувалися такі наукові методи: теоретичного узагальнення – для вивчення теоретичних засад стратегічного планування інноваційної діяльності; аналізу і синтезу – для диференціації і узагальнення складу факторів інноваційного економічного розвитку підприємства; класифікації – для вивчення економічної природи різних видів інновацій і визначення особливостей методів планування інноваційної діяльності; статистичного і техніко-економічного аналізів – для оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств машинобудівної галузі; метод експертної оцінки – для дослідження складу та природи факторів формування інноваційного потенціалу підприємства; графічний – візуалізації висновків дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці і обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів та прикладних рекомендацій з стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства. Особистий авторський внесок полягає в такому:

вперше:

запропоновано комплекс еталонних стратегій інноваційного розвитку підприємства, розроблений на основі оригінальної морфологічної матриці умов, обмежень та способів впливу на інноваційну діяльність підприємства;

дістали подальший розвиток:

теоретичне обґрунтування структури науково-інноваційного потенціалу підприємства, формування якого відбувається у трьох основних сферах (науково-технологічній, економічній, соціально-організаційній) на трьох основних рівнях: національному; галузевому; підприємницькому;

методичні підхід щодо вибору типу системи планування інноваційної діяльності з чотирьох запропонованих альтернатив (“система технічного розвитку”; “система ринкових можливостей”; “система проектного планування”; “система стратегічного маркетингу”) на основі оцінки рівня невизначеності інноваційного середовища підприємства;

методичні рекомендації щодо формування продуктово-інноваційної політики підприємства на основі реалізації розробленої послідовності етапів: визначення пріоритетів удосконалення (оптимізації) товарного асортименту підприємства; визначення пріоритетів науково-технічного розвитку підприємства; визначення потреб підприємства у інвестиційних ресурсах; планування фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства;

удосконалено:

методичний підхід до вибору організаційних форм управління інноваційними процесами на основі визначення пріоритетів інноваційного розвитку підприємства за ознаками масштабів наслідків впровадження інновацій та предметної спрямованості інновацій;

прикладні рекомендації щодо урахування впливу конкурентної структури ринку і властивостей виробничо-технологічної основи підприємства при плануванні його інноваційного розвитку.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в розробці комплексного методичного забезпечення щодо створення системи стратегічного планування інноваційної діяльності, вибору організаційної структури управління інноваційною діяльністю підприємства, формування товарної та асортиментної політики підприємства в умовах структурно-інноваційних трансформацій економіки.

Висновки і пропозиції, представлені в дисертації, знайшли практичне

впровадження у діяльності ДП Харківський радіозавод “Протон” (довідка про впровадження №34 від 21.02.2004 р.); ДП “Завод ім. Малишева” (довідка про впровадження №231-с від 17.11.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі теоретичні та практичні результати отримані автором одноособово. Права власності на результати досліджень, оприлюднених в колективних публікаціях, охарактеризовані в їх списку, представленому в авторефераті.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження, висновки і пропозиції оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених „Проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств”(м. Харків, 2004 р.); 12-й міжнародній науково-технічній конференції “Фізичні та комп’ютерні технології у народному господарстві” (м.Харків, 2004 р.); Міжнародній науковій конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Донецьк, 2004 р).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 наукових робіт (5 статей у наукових фахових виданнях), що відбивають основний зміст дисертації. Загальний обсяг публікацій складає 2,7 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 2,4 ум. друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, додатків. Зміст роботи викладений на 198 сторінках машинописного тексту, містить 10 рисунків, 36 таблиць, 18 додатків, список використаних літературних джерел з 162 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, предмет і об’єкт дослідження, сформульовано задачі дослідження, розкрито загальну методологію та методику вивчення проблеми, відображено наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів.

В першому розділі – «Теоретичні основи планування інноваційного економічного розвитку підприємства» – розглянуто закономірності інноваційного економічного розвитку в умовах ринкових відносин, розкрито економічну сутність і структуру науково-інноваційного потенціалу підприємства, розглянуто структуру системи планування інноваційної діяльності підприємства.

Інноваційний розвиток підприємства це складний соціально-економічний процес, в ході якого удосконалюються наявні виробничі сили на основі засвоєння та впровадження у практику господарювання новітніх досягнень науки і техніки. Рушійними силами цього процесу виступають зростання та ускладнення ринкових можливостей підприємства, виникнення нових, більш

продуктивних технологій виробництва, форм і методів організації, управління, збуту продукції тощо. Ознакою перспективних можливостей інноваційного розвитку підприємства є його інноваційний потенціал як узагальнююча характеристика сукупності наявних ресурсів підприємства, що визначають його спроможність до створення, свідомого пошуку та відбору, впровадження досягнень науки і техніки (нововведень-інновацій). Інноваційний потенціал відображає ступень досконалості продукції та виробничої бази підприємства, який визначається результатами первинного засвоєння інновацій та науково-технічного циклу в цілому.

Характерна особливість процесу інноваційного розвитку підприємства полягає у наявності чітко виражених циклічних закономірностей здійснення процесів виникнення, відбору, сприйняття, впровадження та поширення інновацій. На рис. 1 розглянуто послідовність, в якій в сучасних умовах відбувається процес інноваційних трансформацій підприємства. Основними факторами, що обумовлюють циклічність розвитку зазначеного процесу, є науково-технічний прогрес, який втілюється у створенні та удосконаленні виробничо-технологічної основи підприємства, та ринкові можливості підвищення конкурентоспроможності виробника, використання яких надає доступ до конкурентних переваг над іншими учасниками ринку.

Планування інноваційної діяльності пов'язане з реалізацією певного комплексу функцій: основних (відбивають сутність планування), специфічних (розкривають зміст планового процесу) та забезпечуючих (сприяють виконанню основних і специфічних). На основі основних функцій планування, які реалізуються стосовно всіх елементів об'єкта планування (процесу інноваційного розвитку), формуються функціональні підсистеми, у межах яких реалізуються основні функції планування – визначення цілей і пріоритетів, розробка планів, обґрунтування заходів, проектів та ін. До підсистем, які забезпечують реалізацію основних та специфічних функцій планування інноваційного розвитку підприємства віднесено такі підсистеми: нормативно-методичного, інформаційного, матеріально-технічного, організаційного, кадрового забезпечення та узгодженості в системі планування інновацій.

Система планування інноваційної діяльності підприємства це сукупність дій щодо надання впливу управлінських органів (суб'єкту управління) на інноваційний процес (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (основних, специфічних і забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійної, свідомо підтримуваної пропорційності його розвитку.

Прогнозування напрямків науково-технічного розвитку і раціональний вибір стратегії інноваційного розвитку є найбільш складними та значущими елементами процесу інноваційного планування, від яких вирішальною мірою

Рис.1 Інноваційний цикл економічного розвитку підприємства в ринкових умовах

залежить ефективність усіх без винятку інноваційних перетворень на підприємстві. Важливим фактором забезпечення інноваційного розвитку підприємства стає нарощування можливостей щодо розширення сфер генерації, відбору і впровадження інновацій, ознакою чого є інноваційний потенціал підприємства.

Науково-інноваційний потенціал підприємства одночасно є і результатом реалізації і передумовою вибору певних інноваційних стратегій, а також чинником, що визначає ступінь сприйнятливості підприємства до інновацій.

Його формування відбувається на трьох основних рівнях: національному; галузевому; підприємницькому і у трьох сферах: науково-технологічній, економічній, соціально-організаційній. Структура науково-інноваційного потенціалу наведена у табл. 1.

В другому розділі - «Дослідження інноваційної діяльності підприємств машинобудівної галузі промисловості Харківського регіону» - проведено аналіз ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств галузі, дано оцінку інноваційного потенціалу машинобудування, вивчено організаційно-економічні аспекти управління інноваційною діяльністю підприємств.

Виключного значення для забезпечення стабільного економічного зростання на основі інноваційно-структурної перебудови економіки набуває глибоке і всебічне реформування діючого інструментарію економічної політики як на макро- так і на мікроекономічному рівні. Реалізація обраної державою інноваційної стратегії економічного зростання національного виробництва потребує прискореного розвитку високотехнологічних підприємств, спроможних виробляти наукоємну конкурентоспроможну продукцію з високим рівнем доданої вартості, формування потужного експортного потенціалу, підвищення технологічного рівня цих виробництв. Проте практика господарювання та наукові дослідження свідчать, що сучасній моделі інноваційно-інвестиційного розвитку притаманна низка суттєвих вад, які є перешкодою для інтенсифікації інноваційного процесу.

Проведене у розділі узагальнення чинників, що стримують інноваційний розвиток суб'єктів господарювання у зіставленні з аналізом інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств машинобудівної галузі промисловості Харківського регіону, дозволило дійти висновку, що можливості економічного зростання суттєво знижуються через низький рівень управління інноваціями, ознаками чого в багатьох випадках є відсутність цілеспрямованості при виборі оптимальних шляхів інноваційного розвитку, забезпечення довгострокової прибутковості, визначення закономірностей змін економічних показників та явищ та ін. (табл. 2). Стратегічні і поточні інноваційні рішення, які приймаються на підприємствах машинобудівної галузі промисловості, практично не

Таблиця 1

Структура науково-інноваційного потенціалу (НІП) підприємства

Рівень формування НІП	Складові науково-інноваційного потенціалу, за сферами формування		
	науково-технологічна	економічна	соціально-організаційна
Національний	<p>Пріоритетні напрямки фундаментальних і прикладних наукових досліджень.</p> <p>Рівень розвитку науково-технологічної бази фундаментальних і прикладних наукових досліджень.</p>	<p>Обсяги фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень.</p> <p>Динаміка економічного розвитку національного господарства.</p> <p>Обсяги вільних інвестиційних коштів у національній економіці.</p>	<p>Рівень освіти та науково-практичної підготовки фахівців. Державна стратегія і національні пріоритети інноваційного розвитку.</p> <p>Сприятливість національних культурних традицій щодо сприйняття нововведень</p>
Галузевий	<p>Стадія життєвого циклу технології у галузі. Гнучкість та мінливість технологій, які використовуються у галузі. Рівень розвитку науково-технологічної бази проектно-конструкторських робіт. Рівень організації та завершеності науково-виробничого циклу</p>	<p>Рівень ринкової конкуренції у галузі. Стадія життєвого циклу попиту у галузі. Обсяги фінансування прикладних наукових досліджень і дослідного виробництва. Наявність споріднених ринків. Рентабельність виробництва у галузі.</p>	<p>Характер і складність споживчих вимог покупців. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств галузі. Соціально-психологічні можливості для “кластеризації” інноваційних змін у галузі</p>
Підприємницький	<p>Ступень досконалості продукції та виробничої бази підприємства, що визначається первинними результатами засвоєння нововведень (науково-технічний та організаційний рівень виробництва). Результати засвоєння та розповсюдження інновацій (техніко-економічний рівень виробництва)</p>	<p>Рівень конкурентоспроможності продукції. Продуктивність засобів праці. Якісний рівень предметів праці. Рівень організації труда, виробництва, управління. Ефективність виробництва продукції. Ефективність використання виробничих ресурсів.</p>	<p>Особисті якості, мотиви та цінності підприємця-новатора. Організаційної культури та відношення персоналу до змін. Система мотивації та стимулювання інноваційної діяльності</p>

відповідають характеру інноваційних процесів, уособленням яких має бути інноваційний потенціал національного виробництва. Стратегічний плановий процес звичайно є або взагалі відсутнім (наприклад, у ВАТ “Гидропривід”, ВАТ “ХЗТД”, ДП “Електротяжмаш”) або зосереджується на визначенні певних окремих аспектів маркетингової, збутової та фінансової стратегії (у ВАТ “ХТЗ”, ВАТ “ХарП”, ХДАПП). При цьому недостатньо уваги приділяється координації і узгодженню стратегічних планів, так само як і плануванню конкурентної поведінки підприємства. Такі недоробки у стратегічному плановому процесі суттєво утруднюють навіть визначення стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності, не кажучи вже про утворення цілісної стратегії інноваційного розвитку.

Таблиця 2

Результати оцінки відповідності стратегічних інноваційних рішень інноваційному потенціалу підприємств машинобудування Харківського регіону (розраховано автором за методикою Центру досліджень науково-технічного потенціалу й історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України)

Підприємство	Зона позиціонування	Інноваційні рішення, які рекомендуються	Супінь відповідності
ХДАВП	Реалізація інновацій	Визначення пріоритетів інноваційного розвитку. Проектне фінансування інновацій. Забезпечення лідерства у якості та післяпродажному обслуговуванні	Майже відповідає
ВАТ “Турбоатом”	Створення інновацій	Забезпечення технологічного лідерства. Активна збутова політика. Широке впровадження процесних інновацій.	Майже відповідає
ВАТ “ХарП”	Реалізація інновацій	Нішева спеціалізація. Забезпечення лідерства у післяпродажному обслуговуванні	Не повністю відповідає
ВАТ “ХТЗ”	Реалізація інновацій	Визначення пріоритетів інноваційного розвитку. Проектне фінансування інновацій. Забезпечення лідерства у якості та післяпродажному обслуговуванні	Не відповідає
ВАТ “ХЗТД”	Реалізація інновацій	Визначення пріоритетів інноваційного розвитку. Проектне фінансування інновацій. Забезпечення лідерства у якості та післяпродажному обслуговуванні	Не відповідає

На практиці динаміка інноваційного процесу звичайно обумовлюється

насамперед наявністю (або відсутністю) інвестиційних коштів, які необхідні для впровадження нововведень. Низька спроможність системи планування на підприємствах щодо прогнозування навіть термінів акумуляції вільних коштів в умовах надвисокої невизначеності господарської ситуації, обумовлює найчастіше випадковий (“пропасний”) характер прийняття інноваційних рішень, що зокрема має прояв у інвестуванні в непрофільні активи або розгортанні проектів, джерела тривалого фінансування яких є невизначеними.

В прийнятті інноваційних рішень на підприємствах переважним є використання суто проектного підходу, за який кожне значне інноваційне рішення розглядається як окремий (часто досить автономний) комплекс заходів щодо створення нового продукту. Ефективність такого підходу за рахунок концентрації управлінських зусиль на вирішенні конкретних інноваційних проблем у окремо взятому випадку звичайно є досить високою, проте узгодження проектних рішень між собою, а також з традиційними господарськими процесами часто утруднюється. Крім того, організаційні форми міжпроектної взаємодії в більшості випадків є досить недосконалими.

В прийнятті інноваційних рішень на підприємствах майже не береться до уваги навіть можливість взаємного впливу інноваційних заходів один на одного, а також на інші аспекти функціонування підприємства. Таким чином, синергетичний ефект інноваційної діяльності (позитивний або негативний) в більшості випадків не враховується при плануванні інноваційного процесу ані в частині об’єму, ані навіть характеру, джерел, причин виникнення цього ефекту.

Створення організаційних форм та навіть організаційної структури інноваційної діяльності часто є надмірно консервативними (що вже само по собі є протиріччям), в процедурах стратегічного планування інноваційних процесів майже не здійснюється оцінка усієї сукупності найважливіших передумов прийняття інноваційних рішень, визначення політики в сфері впровадження нововведень на підприємствах найчастіше носить інтуїтивний чи однобічний характер. Внаслідок відсутності системності у прийнятті стратегічних інноваційних рішень досить часто підприємства стикаються у цій сфері або з неспроможністю відповідних організаційно-економічних систем впоратися з інноваційними проблемами, або з численними випадками опору змінам. Тому формування організаційної структури управління інноваційними процесами є однією з найважливіших задач менеджменту підприємств.

Вибір організаційних форм управління інноваційними процесами має бути прямо обумовленим природою, змістом і характером нововведень, які повинні реалізовуватися згідно з обраною стратегією розвитку підприємства. Визначальним фактором встановлення типу організаційної структури управління інноваційною діяльністю є встановлення пріоритетів інноваційного

розвитку підприємства, що обумовлено потребами підприємства у певних видах інновацій, ознаками масштабів наслідків впровадження інновацій та предметної спрямованості інновацій (рис.2).

Масштаби наслідків впровадження інновацій

Базові кардинальні інновації	Створення стратегічних інноваційних альянсів	Технологічне лідерство
Поліпшуючі інновації	Пошук ринкової ніші	“Слідування за лідером”
	Продуктові інновації	Процесні інновації

Предметна спрямованість інновацій при створенні конкурентних переваг

Рис.2. Матриця вибору пріоритетів інноваційного розвитку підприємства

У третьому розділі «Розробка методичних рекомендацій щодо стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства» - запропоновано концептуальні засади формування системи планування інноваційної діяльності підприємства, розроблено комплекс методичних рекомендацій щодо обґрунтування інноваційної стратегії, подано методичні підходи до формування продуктово-інноваційної політики підприємства.

Формування ефективної системи планування інноваційної діяльності підприємства насамперед вимагає використання системного підходу, який дозволяє врахувати індивідуальні особливості підприємства, а також визначити шляхи позитивного впливу на удосконалення інноваційного потенціалу підприємства.

Підсистема стратегічного планування інноваційної діяльності має бути важливою складовою загальної системи стратегічного управління підприємством. Забезпечення сталого економічного зростання, якісного підвищення ефективності господарювання на ґрунті впровадження новітніх досягнень науки, техніки і організації є важливою умовою досягнення більшості стратегічних цілей та джерелом задоволення складного комплексу інтересів та очікувань учасників підприємства.

Зазначені особливості обумовлюють склад поданого у роботі комплексу концептуальних вимог щодо здійснення стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства, а саме: цілісність і єдність; реалізація ситуаційно-ресурсного підходу; цілеспрямованість; забезпечення росту синергетичного

ефекту від впровадження інновацій; активність; комплексність; капітально-відтворюючий характер; ієрархічний характер розподілу прибутку; причинно-наслідковий характер цілей; колективний характер прийняття управлінських рішень; мотиваційний характер; позитивність впливу на ефективність господарської діяльності; прогресивність виробничо-технологічної основи підприємства; моніторинг умов інноваційної діяльності.

Забезпечення дотримання зазначених вимог знаходить відображення у формуванні певного типу системи стратегічного планування інноваційної діяльності, як сукупності специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації і процесів, націлених на підготовку і забезпечення виконання планів інноваційної діяльності. Таким чином, під системою планування інноваційної діяльності слід розуміти комплекс дій по впливу суб'єкта планування на об'єкт за допомогою реалізації функцій, спрямованих на досягнення постійної, свідомо підтримуваної пропорційності у зовнішньому та внутрішньому його середовищі з метою підвищення ефективності господарювання на основі безупинного впровадження новітніх досягнень науки і техніки у виробничий процес на підприємстві.

У залежності від ступеня мінливості інноваційного середовища перед плануванням постають різні задачі, що зумовлює його орієнтацію на вибір пріоритетного виду (або сукупності видів) інноваційної активності підприємства. Тому необхідним є розподіл сфери планування інноваційної діяльності за рівнем невизначеності умов інноваційного середовища як сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, які обумовлюють вибір і результативність впровадження певних інновацій на підприємстві.

Відповідно до встановленого рівня невизначеності інноваційного середовища в розділі виділено чотири можливі типи системи планування інноваційної діяльності (табл.3).

Для досягнення цільових конкурентних переваг при урахуванні різноманітних аспектів забезпечення інноваційного розвитку доцільним є виділення базових (еталонних) стратегій, в межах яких відбуватиметься доопрацювання і уточнення стратегічних альтернатив інноваційного розвитку, для чого запропоновано використання морфологічного методу складання матриці стратегій. Можливими видами еталонних інноваційних стратегій за описаною морфологічною матрицею (параметрами якої є умови і обмеження інноваційного розвитку, а також способи управлінського впливу підприємства на динаміку інноваційного розвитку) є: пошук ринкової ніші; розвиток ринку; рух за лідером; переслідування лідера; конкурентне суперництво; оборона лідируючої позиції; випереджувальне інноваційне лідерство; агресивна диверсифікація; повзуча диверсифікація.

Характеристика планування інноваційної діяльності за різні типи систем
планування інновацій

Характеристика планового процесу	Тип системи планування інновацій			
	технічного розвитку	ринкових можливостей	проектного планування	стратегічного маркетингу
Цільова орієнтація	оперативна	оперативно- стратегічна	стратегічно- оперативна	стратегічна
Пріоритетна сфера планової роботи	виробництво, НДДКР	виробництво, НДДКР, ресурсне забезпечення	НДДКР, збут	стратегічний маркетинг, НДДКР
Переважаючий рівень планування	підприємства у цілому, підрозділу, виконавця	підприємства у цілому, на рівні підрозділу, на рівні проекту	підприємства у цілому, на рівні проекту	підприємства у цілому, на рівні проекту
Переважаючий зміст планування	техніко- економічне	об'ємно- календарне, продуктово- тематичне	продуктово- тематичне, об'ємно- календарне	продуктово- тематичне
Періоди планування	довгострокові, середньо- строкові, короткострокові	середньо- строкові, коротко- строкові	довгострокові, середньо- строкові	довгострокові
Пріоритетні методи планування	мережеве планування	програмно- цільове, мережеве планування	програмно- цільове	управління по цільям

У рамках розглянутих базових стратегій можуть бути реалізовані різноманітні стратегічні альтернативи, для кожної з яких готуються комплекси заходів з обґрунтуванням необхідних витрат на їх реалізацію і з розрахунками очікуваного результату (прибутку або економічного ефекту) від їх впровадження. При формуванні стратегії інноваційного розвитку підприємства важливе значення має процедура кількісної перевірки її реалістичності та забезпечення відповідними матеріальними, трудовими й іншими ресурсами, а також узгодження положень цієї стратегії з іншими стратегічними і поточними планами. Вирішення даної проблеми, стає можливим при застосуванні наведеної на рис. 3 схеми послідовності стратегічного планування інновацій.

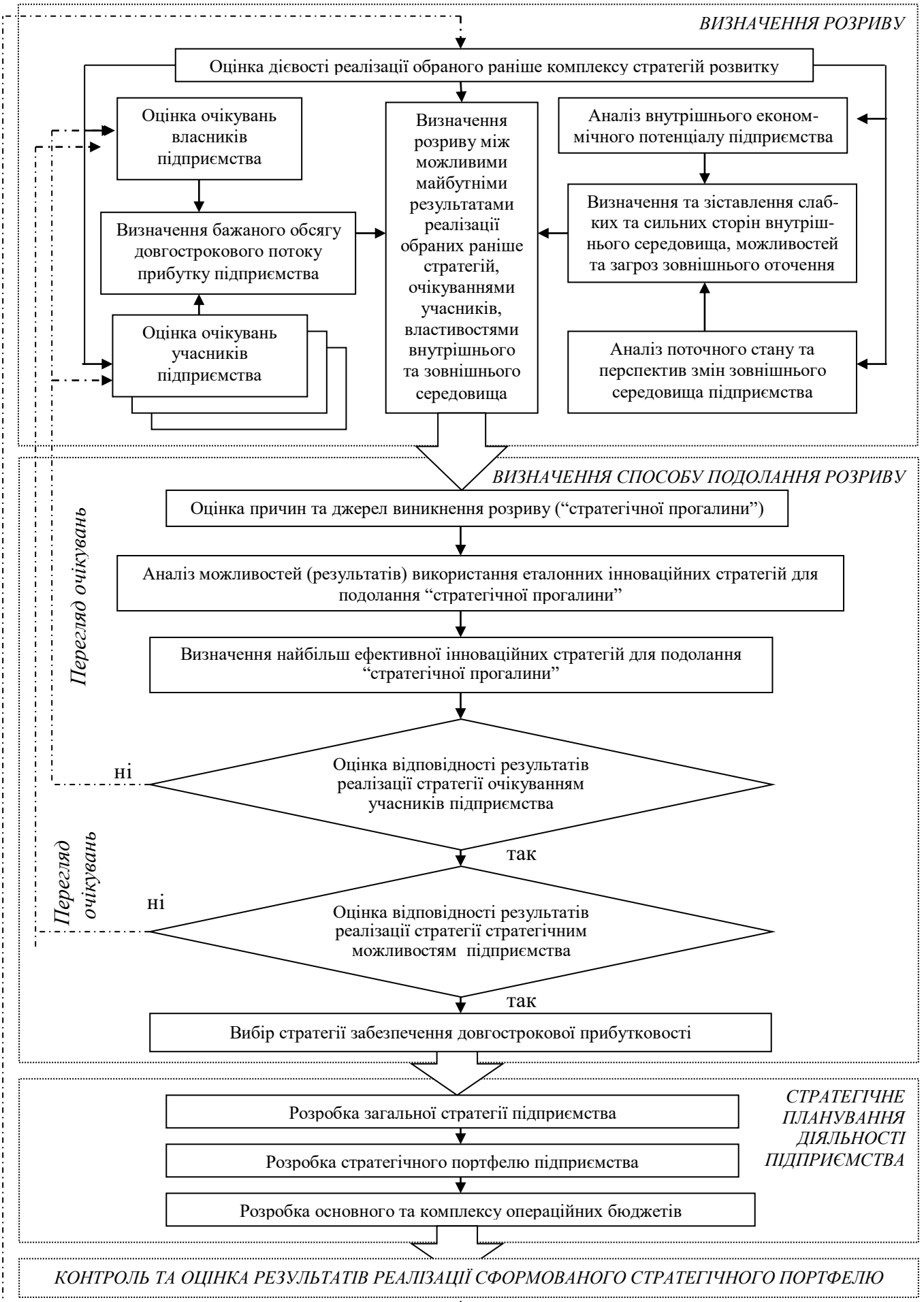

Рис.3 Послідовність стратегічного планування інноваційної діяльності

Особливість наведеної методики складається у тому, що в ній поєднуються три методичних підходи: модель стратегічного планування на основі “стратегічної прогаліни”, модель стратегічного планування на базі ринкових переваг та модель утворення і підтримки конкурентоспроможності.

Наявність складного комплексу різноманітних факторів, які надають суттєвого довгострокового впливу на прийняття і реалізацію управлінських рішень щодо удосконалення товарного асортименту підприємства, вимагає формування стратегічного підходу до вирішення цього завдання. З точки зору автора, використання такого підходу обумовлює необхідність розробки спеціальної продуктово-інноваційної політики як складової товарної стратегії підприємства. Продуктово-інноваційна політика є сукупністю загальних правил, форм і методів прийняття управлінських рішень у сфері удосконалення товарного асортименту підприємства, які використовуються у виробничо-збутовій діяльності на певних товарних ринках для задоволення конкретних вимог чітко визначених груп покупців у рамках обраної товарної стратегії підприємства-виробника. В дисертації запропоновано низку методичних рекомендацій щодо фінансово-економічного і маркетингового обґрунтування пріоритетів інноваційно-продуктової політики підприємства на основі визначення складу стратегічного портфелю підприємства та встановлення оптимального набору “збагачуючих інновацій”.

ВИСНОВКИ

1. Планування інновацій в системі управління підприємством є відносно самостійною підсистемою (тобто цілісною системою для складаючих її елементів), що містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації і процесів, націлених на підготовку і забезпечення виконання планів інноваційної діяльності. При плануванні інновацій здійснюється обґрунтований вибір основних напрямків інноваційної діяльності на підприємстві в цілому і для кожної структурної одиниці зокрема; формування програм досліджень, розробок і виробництва інноваційної продукції; розподіл програм і конкретних завдань по окремих відрізках часу і закріплення за виконавцями; установа календарних термінів проведення робіт із проектів; розрахунок потреби в ресурсах і розподіл їх по виконавцях на основі бюджетних розрахунків.

2. Система планування інноваційної діяльності підприємства – це сукупність дій щодо надання впливу управлінських органів (суб’єкту управління) на інноваційний процес (об’єкт управління) за допомогою реалізації функцій (основних, специфічних і забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійної, свідомо підтримуваної пропорційності його розвитку.

3. Забезпечення комплексного характеру структурно-інноваційних перетворень на підприємствах вимагає розробки заходів щодо оцінки і пошуку шляхів удосконалення інноваційного потенціалу, формування інноваційної стратегії підприємства.

4. Виключне значення для реалізації обраного курсу структурно-інноваційної перебудови національної економіки набуває глибоке і всебічне реформування діючого інструментарію економічної політики на макроекономічному рівні та у межах конкретних суб'єктів господарювання, що є одним з найважливіших наукових і практичних завдань, успішне вирішення якого є запорукою забезпечення сталого економічного зростання України.

5. Вибір організаційних форм управління інноваційними процесами має бути обумовленим природою, змістом і характером нововведень, наявними потребами підприємства у певних видах інновацій для забезпечення сталих довгострокових конкурентних переваг. Вирішальний вплив на вибір базової інноваційної стратегії підприємства надають ознаки масштабів наслідків впровадження інновацій та предметної спрямованості інновацій.

Формування ефективної системи планування інноваційної діяльності підприємства насамперед вимагає використання комплексного підходу, який дозволяє врахувати індивідуальні особливості підприємства, а також визначити шляхи позитивного впливу управлінських рішень на удосконалення інноваційного потенціалу підприємства. Підсистема стратегічного планування інноваційної діяльності має бути важливою складовою загальної системи стратегічного управління підприємством.

Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємства є складовою стратегічного управління в цілому, методологічною основою якого є ситуаційно-ресурсний підхід. Забезпечення довгострокової прибутковості через впровадження стратегічного планування інноваційного процесу у тривалому часовому інтервалі є важливою умовою досягнення більшості стратегічних цілей та джерелом задоволення складного комплексу інтересів та очікувань учасників підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Гавриш О.М. Організація управління інноваційною діяльністю підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості (зб. наук.-практ. статей).- Випуск 8. – Харків: УкрДАЗТ. – 2003. –С. 185-188. (0,3 друк. арк.). (Постанова ВАК України № 23-06/6 від 11.06.2003 р. Бюлетень № 7, 2003 р., Перелік № 12).

2. Гавриш О.М. Конкурентні фактори інноваційного економічного розвитку підприємства // Комунальне господарство міст //Науково-технічний зб. вип.56. – Серія: Економічні науки. – Київ: Техніка. – 2004. – с.107-113. (0,5

друк. арк.). (Постанова ВАК України № 1-02/5 від 10.05.2000 р. Бюлетень № 3 , 2000 р.).

3. Гавриш О.М. Структура науково-інноваційного потенціалу підприємства // Регіональні перспективи № 1-2 (38-39). – 2004 р. – С. 54-56. (0,5 друк. арк.). (Постанова ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. Бюлетень № 1, 1999 р., Перелік №1).

4. Гавриш О.М. Формування продуктово-інноваційної політики підприємства // Регіональні перспективи № 6 (43). – 2004 р. – С. 103-105. (0,5 друк. арк.). (Постанова ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. Бюлетень № 1, 1999 р., Перелік №1).

5. Гавриш О.Н., Чернявская Т.В. Эволюция подходов к организации и управлению инновационной деятельностью // Вісник економіки транспорту і промисловості (зб. наук.-практ. статей).- Випуск 4. – Харків: УкрДАЗТ. – 2003. –С. 155-159. (0,2 друк. арк.). (Постанова ВАК України № 23-06/6 від 11.06.2003 р. Бюлетень № 7, 2003 р., Перелік № 12).

Особистий внесок автора полягає в узагальненні підходів до управління інноваційною діяльністю.

Тези доповідей

6. Гавриш О.Н. Экономическая оценка и государственное регулирование инновационной деятельности // Физические и компьютерные технологии. Труды 10-й международной научно-технической конференции, 28-30 сентября 2004 г. – Харьков: ХНПК «ФЭД», 2004. – С.256-259. (0,2 друк. арк.).

7. Гавриш О.Н., Сотникова Ю.В. Экономическая оценка степени прогрессивности инновационных проектов предприятия // Праці п'ятої міжнародної наукової конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання». Частина 1. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – С. 282-284. (0,1 друк. арк.).

Особистий внесок автора полягає в удосконаленні методичного підходу до вибору організаційних форм управління інноваційними процесами за ознакою масштабів наслідків впровадження інновацій та предметної спрямованості інновацій.

АНОТАЦІЯ

Гавриш О.М. “Стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства”.– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами – Українська державна академія залізничного транспорту, Харків, 2005.

У дисертації досліджено теоретичні та методичні основи стратегічного планування інноваційного економічного розвитку підприємства. Розглянуто економічну сутність науково-інноваційного потенціалу підприємства, вивчено

структуру системи планування інноваційної діяльності підприємства. Проведено дослідження інноваційної діяльності підприємств машинобудівної галузі промисловості Харківського регіону. Розглянуто організаційно-економічні аспекти управління інноваційною діяльністю підприємств. Запропоновано концептуальні основи формування системи планування інноваційної діяльності підприємства. Подано методичні рекомендації щодо обґрунтування інноваційної стратегії підприємства. Запропоновано комплекс базових еталонних інноваційних стратегій розвитку підприємства. Розроблено методичний підхід щодо формування продуктово-інноваційної політики підприємства. Подано методичний підхід щодо вибору типу системи планування інноваційної діяльності на основі оцінки рівня невизначеності інноваційного середовища підприємства.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, стратегічне планування, інноваційна стратегія.

АННОТАЦИЯ

Гавриш О. Н. “Стратегическое планирование инновационной деятельности предприятия”. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – экономика, организация и управление предприятиями – Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Харьков, 2005.

В диссертации исследованы теоретические и методологические основы планирования инновационного экономического развития предприятия, описаны циклические закономерности осуществления процессов возникновения, отбора, восприятия, внедрения и распространения инноваций, обобщены факторы, обуславливающие цикличность развития процесса инновационных трансформаций предприятия.

Рассмотрена сущность системы планирования инновационного развития, как совокупности действий по оказанию влияния управленческих органов (субъектов управления) на инновационный процесс (объект управления) с помощью реализации функций (основных, специфических и обеспечивающих), направленных на достижение постоянной, сознательно поддерживаемой пропорциональности его развития. Прогнозирование направлений научно-технического развития и рациональный выбор стратегии инновационного развития рассматриваются как наиболее сложные и значимые элементы процесса инновационного планирования, от которых в значительной степени зависит эффективность инновационных преобразований на предприятии.

Обосновано, что научно-инновационный потенциал предприятия одновременно является и результатом реализации и предпосылкой выбора

определенных инновационных стратегий, а также фактором, определяющим степень восприимчивости предприятия к инновациям.

Проведены исследования инновационной деятельности предприятий, дана оценка инновационного потенциала машиностроительной отрасли Харьковского региона. Обобщение факторов, сдерживающие инновационное развитие хозяйствующих субъектов в сопоставлении с анализом инновационно-инвестиционной деятельности предприятий машиностроительной отрасли промышленности Харьковского региона, позволило прийти к выводу о том, что возможности экономического роста существенно снижаются вследствие низкого уровня управления инновациями, признаками которого являются отсутствие целенаправленности при выборе оптимальных путей инновационного развития, обеспечении долгосрочной прибыльности, определении закономерностей изменений экономических показателей и явлений; несоответствие стратегических и текущих инновационных решений характеру инновационных процессов; несогласованность стратегических планов и планирования конкурентного поведения предприятия.

Рассмотрены организационно-экономические аспекты управления инновационной деятельностью предприятий. Эффективность системы планирования инновационной деятельности предприятия зависит от использования при ее формировании системного подхода, учета индивидуальных особенностей предприятия, от правильного определения факторов позитивного воздействия на совершенствование инновационного потенциала предприятия. Подсистема стратегического планирования инновационной деятельности должна быть важной составляющей общей системы стратегического управления предприятием.

Определены концептуальные основы формирования системы планирования инновационной деятельности предприятия, а именно: целостность и единство, реализация ситуационно-ресурсного подхода, целеустремленность, обеспечения синергетического эффекта от внедрения инноваций, активность, комплексность, капиталовоспроизводящий характер, иерархический характер распределения прибыли, причинно-следственный характер целей, коллективный характер принятия управленческих решений, мотивационный характер, позитивность влияния на эффективность хозяйственной деятельности, прогрессивность производственно-технологической основы предприятия, мониторинг условий инновационной деятельности.

Определена система планирования инновационной деятельности – комплекс действий по влиянию субъекта планирования на объект с помощью реализации функций, направленных на достижение постоянной, сознательно поддерживаемой пропорциональности во внешней и внутренней среде с целью повышения эффективности ведения хозяйства на основе непрерывного

внедрения новейших достижений науки и техники в производственный процесс на предприятии.

Предложены концептуальные основы формирования системы планирования инновационной деятельности предприятия; методические рекомендации по обоснованию инновационной стратегии предприятия; комплекс базовых эталонных инновационных стратегий развития предприятия; методический подход к выбору типа системы планирования инновационной деятельности на основе оценки уровня неопределенности среды хозяйствования предприятия; методические рекомендации по формированию продуктивно-инновационной политики предприятия на основе реализации последовательности этапов: определения приоритетов совершенствования (оптимизации) товарного ассортимента предприятия, определения приоритетов научно-технического развития предприятия, определения потребностей предприятия в инвестиционных ресурсах, планирования финансового обеспечения инновационно-инвестиционной деятельности предприятия.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный потенциал, стратегическое планирование, инновационная стратегия.

THE SUMMARY

Gavrish O.N. “ Strategic planning of innovative activity of the enterprise”. – Manuscript.

The thesis is for a degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.06.01 – Economy, Organization and Management of Enterprises. – Ukrainian State Academy of Railway Transport, Kharkiv, 2005.

In the dissertation theoretical and methodological bases of planning of innovative economic development of the enterprise are investigated. The economic essence of scientific-innovative potential of the enterprise is considered, the structure of system of planning of innovative activity of the enterprise is investigated. Research of innovative activity of the enterprises of machine-building industry of the Kharkiv region is made. Organizational-economic aspects of the management of innovative activity of the enterprises are considered. Conceptual bases of the formation of system of planning of innovative activity of the enterprise are offered. Methodical recommendations on a substantiation of innovative strategy of the enterprise are submitted. The complex of basic reference innovative strategies of the development of the enterprise is proposed. The methodical approach on formation of a product-innovative policy of the enterprise is worked out. The methodical approach concerning a choice such as system of planning of innovative activity is developed on the basis of an estimation of a level of uncertainty of the environment of housekeeping of the enterprise.

Key words: innovation, innovative activity, innovative potential, strategic planning, innovative strategy.

Гавриш Ольга Миколаївна

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

Зубенко В.О.

Підписано до друку

Формат 60x90 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк. RISO. Обсяг умовн.-друк. арк.

Замовлення № . Тираж 100 прим. Ціна договірна.

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ГАВРИШ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 658.012.32

**СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.06.01 – економіка, організація і управління
підприємствами

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській державній академії залізничного транспорту, Міністерство транспорту і зв'язку України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Українська Лариса Олегівна,
Харківський національний економічний університет,
професор кафедри економічної теорії

Офіційні опоненти : доктор економічних наук, професор
Гриньова Валентина Миколаївна,
Харківський національний економічний університет,
завідувач кафедри бізнесу та підприємництва

кандидат економічних наук, доцент
Строкович Ганна Віталіївна,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
завідувач кафедри виробничого та фінансового
менеджменту

Провідна установа – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна,
кафедра маркетингу і менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності, Міністерство освіти і науки України, м. Харків

Захист відбудеться „___” _____ 2005 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.820.05 Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, ауд. 501.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, ауд. 2.209.

Автореферат розісланий „___” _____ 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чорнобровка І.В.